

Platonik demokrasiden Aristocu demokrasiye

HASAN BÜLENT
KAHRAMAN

Bizde, başından beri Platonik bir devlet anlayışıyla Aristocu bir 'res publica' (cemaat - toplum) kavramı arasında gelişen ciddi bir çatışma vardır.

Platonik devlet her şeyin üstünde kalan, dokunulmaz, erişilmez bir devlettir.

Bu devlet kurucu ideoloji tarafından biçimlendirilmiştir. Dolayısıyla ordu, bürokrasi gibi kurumların katkısına, desteğine sahiptir.

Devlet, Türkiye'de daima merkezi simgelemiştir. Halk ise çevredir. Çevreyle devlet arasında zımni bir gerilim söz konusudur. Ve bu nedenle kurumların, zaman zaman, gerek topluma gerekse onun iradesiyle biçimlenen siyasal yaşama devlet lehine ve adına müdahalesi meşru kabul edilegelmiştir. Bu gelişme son derecede önemlidir. Çünkü, aslında demokrasinin özüne dönük müdahalelerin de niçin meşru kabul edildiğini ortaya koyar. Bu oluşumun iki sihirli kavramı vardır.

Bunların ilki 'ilericilik'tir. Kurucu ideoloji, onun biçimlendirdiği devlet, onu destekleyen kurumlar kendilerini bu olgunun içinden tanımlarlar. Tarihsel anlamda ilerici bir atılımın sonunda gerçekleştirilmiş devlet, kendisini belirleyen olguları gene kendisine bağlı kurumlar aracılığıyla savunmayı meşru sayar, çünkü, onları 'ilerici' atılımlar olarak görür.

İkinci kavram demokrasidir. Türkiye'de demokr de tıpkı devlet gibi platonik bir anlamla yüklüdür. Bunu doğal karşılamak gerekiyor; çünkü demokrasiyle devlet arasında doğrudan bir ilişki vardır. Demokrasi, Türkiye'de halkla - çevreyle, 'res publica'yla ilişkili değil, doğrudan devletle, onun erkiyle bağlı bir husus olarak görülür. O nedenle de demokrasiden anlaşılan aslında devletin kurucu ideolojisinin ve onun belli yorumlarının ayakta tutulmasıdır. Böylesi bir akıl yürütmenin sonucu da bellidir: Devleti ve onun ideolojisini, kurucu değerlerini savunmak ilericiliktir ve demokrasi adına gerçekleştirilmiş bir girişimdir.

Bu durumun vahim sonucu merkezle çevre arasındaki zıtlaşmadır.

1923'ün hemen sonrasında 'res publica' - çevre, belli dönemlerde merkeze karşı bir direniş göstermiştir. Bu, 1950'den sonra iki önemli aksta gelişmiştir. İlki, DP - AP - DYP hattıdır. Buna ANAP da eklenebilir. İkinci hattı RP oluşturmaktadır.

Aksların ilkinde çevrenin katkısıyla iktidara gelinmiş de olsa, zaman içinde iktidarla özdeşleşilmiştir. Dolayısıyla DP hattının çevre lehine kurumsal düzeyde gerçekleştirdiği hemen hiçbir önemli ve somut girişimden söz edilemez. Buna mukabil RP bu özdeşliği açıkça değil zımnen yaşamıştır.

İşte tam bu noktada önemli bir soruyla karşılaşılmaktadır: Acaba, merkeze karşı şöyle ya da böyle bir direniş gerçekleştiren hareket neyle, nasıl nitelendirilecektir? Doğrusu bu yaklaşımı merkezin 'tarihsel ilericilik' kavramına karşın 'güncel ilericilik' diye tanımlamak mümkün olabilir. (Bu kavramı ve boyutlarını 'Yeni Bir Sosyal Demokrasi İçin' başlıklı kitabımda tartışmıştım - İmge Yayınevi.) Ne var ki, bu gelişme Platonik devletçi bir demokrasiden Aristocu çevresel bir demokrasiye doğru kayış diye de görülebilir.

Bu koşullar altında 'tarihsel ilericilik' kavramını devlet ve iktidarla, onların yapılandırılmasıyla, 'güncel ilericilik' olgusunu da çevreyle ve demokrasiyle birlikte düşünmekte yarar olacaktır. Dolayısıyla Türkiye'de yaşanan gerilimi, bir kez daha devletle iç içe geçmiş bir Platonik demokrasiyle çevre - halk ekseninde biçimlenen bir demokrasi anlayışı arasındaki gerilim olarak görmek gerekir. Nitekim, demokrasinin ayrılmaz parçası olarak görülmesi gereken fark, öteki, kimlik gibi kavramlara devletin karşı çıkışı da bu kavramların daha çok 'res publica'yla ilişkili olmasındandır.

Bütün bunlardan sonra sorun Platonik bir devlet - demokrasi hattından Aristocu bir halk - demokrasi anlayışına geçilip geçilemeyeceğidir. İkincisi, çevreye dayalı bir yapılanmanın ve onun 'güncel ilericilik' diye koyduğumuz konumunun böyle bir geçişe yetip yetmeyeceğidir?

Bu soruların yanıtı Türkiye'de bugün yaşanan gerilimin nereye varacağı sorusunun da yanıtıdır.